

**Dilqəm
ƏHMƏD**

1918-ci il mayın 28-də elan edilmiş Azərbaycan Cümhuriyyətinin İstiqlal Bəyannaməsinin 4-cü bəndində yazılıb: "Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti millət, məzhəb, sinif, silk və cins fərqi gözləmədən qələmrovunda yaşayan bütün vətəndaşlarına hüquqi-siyasiyyə və vətəniyyə təmin elər".

Bu bəndə görə yeni yaradılan dövlət dinindən, milliyətindən, cinsindən (yəni kişi və qadın fərqi qoyulmadan), toplum içərisindəki mövcud ictimai vəziyyətdən asılı olmayaraq hər kəsin mülki və siyasi haqlarının qorunacağını vəd edir.

Bununla da Azərbaycan Cümhuriyyətinin Konstitusiyası hökmündə olan İstiqlal Bəyannaməsi ilə yeni dövlətin qadına olan münasibəti ilk gündən müəyyən edilmiş oldu.

Cümhuriyyətin ən önəmli addımı qadınlara seçim hüququnun verilməsi oldu.

1919-cu il iyulun 21-də Azərbaycan Məclisi-Məbusanı "Azərbaycan Cümhuriyyətinin Müəssisələr Məclisinə seçkilər haqqında" Əsasnaməni təsdiq etdi. Bu, Cümhuriyyətin ali seçkili orqanının səlahiyyətlərini tənzimləyən sənəd idi. Əsasnamə 10 fəsil və 116 maddədən ibarət idi.

Əsasnamənin əsas müddələrində göstərilirdi ki, Müəssisələr Məclisi cinsindən asılı olmayaraq ümumi, bərabər və gizli səsvermə yolu ilə seçilmiş üzvlərdən təşkil olunur. Müəssisələr Məclisinə 120 nəfər nümayəndənin seçilməsi nəzərdə tutulurdu. Seçkilərdə hər nümayəndə üçün bir seçki dairəsi və səsləri hesablamaq üçün seçki məntəqəsi yaradılmalı idi. Əsasnaməyə görə, cinsindən, irqindən, milliyətindən, dini mənsubiyətindən asılı olmayaraq, 20 yaşına çatmış və səsvermə hüququ olan bütün Azərbaycan vətəndaşlarının səsvermə hüququ vardı. Bu Əsasnamə o dövrdə təkə Azərbaycan da deyil, bütün müsəlman Şərqi-də ən demokratik seçki hüququ müəyyən edən tarixi sənəddi. Göründüyü kimi, burada qadınlara da səsvermə hüququ nəzərdə tutulmuşdu.

Qadınların kişilərlə bərabər hüquqlu olması tezliklə müxtəlif sahələrdə qəbul edilən qanun və nizamnamələrdə də öz əksini tapdı. 1919-cu ilin 29 sentyabrında BDU-nun idarə olunması və tədris-elmi fəaliyyətinin tənzimlənməsi qaydalarını müəyyənləşdirən Nizamnamə Məclisi-Məbusanda üç ay çəkən müzakirələrdən sonra qəbul edildi. Nizamnamədə universitetin quruluşu, elm və tədris sahələrinin fəaliyyəti, professor-müəllim heyətinin hüquq və vəzifələri təsbit edilmişdi. 9-cu maddədə qeyd olunurdu ki, universitetin istər tədris, istərsə də idarə və təsərrüfat işlərində qadınlar da kişilərlə bərabər eyni vəzifələrdə çalışa bilər.

Cümhuriyyət dövründə qadınların təhsil almasına xüsusi önəm verildi. 1919-1920-ci dər ilinin başlanğıcında Azərbaycanda 10 qadın

Azərbaycan Parlamenti - 102

"Kişinin bir nəfərdən artıq arvad almağa ixtiyarı olmasın"

gimnaziyası fəaliyyət göstərirdi. 1920-ci ilin başlanğıcında Bakıda "Maariflənməmiş əməkçi müsəlman qadınları ittifaqı" da yaradıldı. İttifaq mədəni-maarif işi aparmaq və savadsız qadınlar arasında bilik yaymaq məqsədi güdüürdü.

Qacar diplomatının hesabından

1919-1920-ci illərdə Bakıda xüsusi diplomatik tapşırıq əsasında Seyid Ziyaəddin Təbətabainin rəhbərliyi ilə fəaliyyət göstərmiş Qacar nümayəndə heyətinin hesabatında da qadınlara verilən seçki hüququ ilə bağlı maraqlı hissə var. S.Z. Təbətabai yazır:

"Seçkilər ümumdür, qadınların seçib-seçilmək hüququ vardır. Bələdiyyə seçkilərində də, müsəlman qadınlar iştirak edəcəklər. Bir gün müzakirə əsnasında Məclisi-Məbusanın sədri Həsən bəy Ağayevdən soruşdum ki, qadınlara seçki hüququ vermək və onların seçkilərdə iş-

rum etsək seçkilərdə çoxluq müsəlmanların əlində olmayacaqdır. Bununla belə düşünürdü ki, əgər müsəlmanlar parlamentdə üstünlük təşkil edərsə, ola bilsin bu məsələdə yenilik olsun və qadınlar seçilmək hüququndan məhrum olsunlar".

Amma H.b.Ağayevin də bildirdiyi kimi, qadınlara seçki hüququ məsələsi artıq dövrün tələbi idi. Təəssüf ki, Cümhuriyyətin işğal seçkilərinin keçirilməsinə imkan vermədiyi üçün parlamentdə qadınların təmsilçiliyinin necə olacağını bilmək mümkün olmadı. Maraqlıdır ki, ilk gürcü parlamentində azərbay-

"Millətimizin yarısını təşkil edən qadınlar qul sifətindədirlər. Biz onlara insan surətində baxmalıyıq. Millətin yarısı işləyib, yarısı işləməsə o millət çolaqdır. Üzərinə heç bir xeyir yetirə bilməz. Bu gün qadınlarımız gələcək övladlarımıza tərbiyə verməkdədirlər. Əgər onlar azad olmasalar dövlət və vətənimizi müdafiə edən azad fikirlə övlad dəxi yetirə bilməyib, özləri qul və əsir insanlar yaradarlar... Qadınlar məsələsində bir şeyi unutmuş idim. Gərək bir qanun verilsin ki, o qanun üzrə hər kişinin bir nəfər[dən] artıq [arvad] almağa ixtiyarı olmasın".

Yenə həmin iclasda digər sosialist Əhmədcövdət Pepinov çıxışında bunları deyib: "Müdafiə edəcəyimiz məsələlərdən biri də qadınlarımızın haqq və səlahiyyəti kişilərlə bərabər olmaqdır".

Həmin iclasda M.Rəsulzadənin açıqladığı Müsavat fırqasının proqramında isə yazılıb: "Qadınların səhhət və vücudlarına zərərli olan işlərdə çalışdırmaq məmnudur (qadağandır). Hamilə olan qadın xidmətkarlar doğulduqlarından dörd həftə əvvəl və altı həftədə sonra xidmətdən azad edilib və bu azadlıqların müddətində dəxi maddə və məvaciblərini tamamilə alacaqlardır. Qadın əmələ və fəhləsi olan hər bir fabrixa, zavod və sair karxanalar yanında südəmər uşaqlara məxsus tərbiyəxanalar yapılacaq. Uşaq əməldən ana qulluqçular hər üç saat arasında yarım saatdan az olmamaq şərti ilə xidmətdən azad edəcəklərdir".

Göründüyü kimi parlamentin hələ ilk iclaslarından qadın məsələsi deputatların gündəmində olub...

tirakını bu gün Azərbaycanın tələblərinə cavab verdiyini düşünürsünüz? Cavab olaraq bildirdi ki, Rusiya inqilabından sonra orada yaşayan bütün millətlərə bu hüquq verilib və biz də geri dönmə bilmərik. İkinci erməni və digər qeyri müsəlman qadınlara bu hüquq verilmişkən onlardan bu hüququn alınması bizim üçün çətinidir. Əgər müsəlman qadınlarını bu hüquqdan məh-

canlı qadın Pərihan Sofiyeva (1884-1951) təmsil olunub.

Parlamentdə qadın məsələləri

Parlamentdə müzakirələrdə qadın məsələləri deputatların gündəmində olub. Sosialistlərdən Əkbər ağa Şeyxülislamov 10 dekabr 1918-ci il tarixli ikinci iclasdakı çıxışında bildirdi:

Ermənilər Pənahəli xanın sarayını dağıdıblar

Mədəniyyət nazirinin birinci müavini, Mədəniyyət nazirinin vəzifələrini icra edən

Anar Kərimov Ağdam rayonu ilə bağlı paylaşım edib.
Modern.az xəbər verir

ki, o, bu barədə "Twitter" hesabında yazıb.

"Ağdamda Birinci Qarabağ hökmdarı Pənahəli Xanın XVIII əsrə aid olan sarayı Ermənistanın işğalı zamanı məhv edilib. Bu, ermənilə-

rin başqalarının tarixinə və mədəniyyətinə "mədəni" münasibətidir", - deyərək qeyd edib.